

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ κατωτέρω δημοσιευομένη χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης Σιναΐτικόν μετόχιον τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἐδαγγελιστοῦ Ματθαίου.¹ Ὑπῆρχεν εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου γεγραμμένη ἐπὶ τοῦ κονιάματος τοῦ τοίχου μὲ μαῦρα κεφαλαῖα

ΩΣ ΠΕΡ ΤΑ ΗΣ ΠΑ, ΠΡΟΦΡΩΝ ΩΣ ΟΛΕΣ ΠΟΤ
ΧΗΡΑΣ ΔΕ ΔΕΚΤΑΙ ΚΑΤ' ΟΣ ΟΙ ΚΠΟΘΧ
ΗΓΡΑ ΘΕΡΜΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙ ΜΗΝΩ ΚΑΧ
ΘΘΟΝ ΝΑ ΟΝΤΕ, ΩΧΑΡΑ ΠΕΡ ΔΕ ΧΧ
ΙΔΧ ΠΕΡΑΣ ΗΘΗ ΦΕΝΩΣ ΗΝ ΜΟΙΔ
ΣΠΔ Η ΠΟΘΩΤΕ ΚΑΙ ΔΑ ΠΑ Η ΠΑ ΧΣ ΙΔΧ
ΔΙΟΝ ΜΕ Ρ' Χ ΘΚ ΒΛΑ ΒΗ ΣΕ ΝΑ Ν Γ' ΩΝ
ΧΛΧ Η Ν ΔΕ ΣΩΣ ΟΝ ΤΩ ΕΜΙΝ ΚΤΣ ΚΟΤΣ
ΠΙΣΤΧ ΣΤΕ ΑΟΙΜΗΣ ΤΤΕ ΣΩΜΑΤΟΦΘΟΡ
ΣΑ ΠΧ Ν ΤΣ ΙΔΕ ΣΦ Ν ΑΤΕ ΜΑ ΓΥ ΣΚΥ Ρ' Χ

γράμματα, ὡς δεικνύει τὸ παρατιθέμενον ἀντίγραφον. Ὁ τοῖχος ἦτο ἐτοιμόρροπος καὶ κατηδαφίσθη κατὰ τὰς ἐπισκευὰς τοῦ 1923, τότε δὲ ἐπρόφθασα καὶ ἀντέγραψα τὴν ἐπιγραφὴν πρὶν ἀφανισθῆ.

¹ Ἡ ἐκκλησία ἦτο ἐπὶ βενετοκρατίας οἰκογενειακὸν Ἱερὸν τοῦ Μαρκοφρευτοῦ (ιδ. Χριστ. Ἐπιγρ. Κρήτης εἰς Ἀθηνᾶν τόμ. ΙΕ' (1903) σελ. 163) παραχωρηθεῖσα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς νήσου εἰς τοὺς Σιναΐτας ἀντὶ τῆς καταληφθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκκλησίας τῶν τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης.

Μεταγραφομένη διὰ μικρῶν γραμμάτων καὶ συμπληρουμένη εἰς δύο σημεῖα, ὅπου εἶχον ἐκπέσει μετὰ τοῦ κονιάματος ὀλίγα γράμματα ἔχει οὕτως,

*Ὡσπερ τὰ λεπτὰ προφρόνως ὁ Δεσπότης
χήρας δέδεκται, καὶ τὸς ὄν σοι ἐκ πόθου
ἤγειρα θερμῶς πρὸς τιμὴν σὴν καὶ κ[λέος]
θεῖον ναόν τε, ὦ Χαράλαμπε, δέχου.
Ἴδὸν πέρας λέληφεν, ὡς ἦν μοι φ[ίλον]
σπουδῇ πόθω τε καὶ δαπάνῃ πλουσία·
δι' ὃν με ρύου ἐκ βλάβης ἐναντίων,
φυγὴν δὲ σῶσον τὴν ἐμὴν ἐκ τοῦ σκότου,
πιστούς τε λοίμης τῆς γε σωματοφθόρου
σαπουντζίδες φύλαττε, μάρτυς Κυρίου.*

Ἡ ἐπιγραφή ἀρκετὰ ἐπιτυχὴς διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἶναι πεποιημένη εἰς ἱαμβικὸν τρίμετρον. Ὁ κίτωρ τοῦ παρεκκλησίου δὲν κατονομάζεται, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπικλήσεως πρὸς τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον (τὸν ἀλεξίκακον κατὰ τῆς πανώλους Ἅγιον) νὰ σώζη τοὺς σαπουντζήδες (σαπωνοποιούς) ἀπὸ τῆς «σωματοφθόρου λοίμης» δηλ. τῆς πανώλους, φαίνεται ὅτι θ' ἀνῆκε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν (ρουφέτιον, ἰσνάφιον) αὐτῶν. Πιθανῶς ἄρα τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπου ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν σαπωνοποιῶν τοῦ Κάστρου (Ἡρακλείου) εἰς ἐπιδημίαν πανώλους. Τοιαῦται ἐπιδημίαι ἦσαν συχναὶ ἐν Κρῆτῃ ἐπὶ τουρκοκρατίας, διότι ἐν ᾧ οἱ Βενετοὶ εἶχον λάβει προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἐπιδημιῶν ἰδρῦσαντες λοιμοκαθαρηθῆρια (Λαζαρέτα) παρὰ τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς νήσου, οἱ μοιρολάτραι Τοῦρκοι τὰ κατήργησαν, καὶ οὕτω πολλακίς κατὰ τὸν 18 αἰῶνα οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐδεκατίσθησαν ἰδίως ὑπὸ τῆς πανώλους. Καὶ ἐλήφθησαν μὲν κατόπιν μέτρα ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου, ὡς ἀναφέρει ὁ Olivier¹ καὶ ὁ Raulin², διὰ τῆς ἰδρύσεως λοιμοκαθαρηθρίων, ἀλλὰ τὰ τουρκικὰ πολεμικὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν πλοίων δὲν ἐδέχοντο νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς καθάρσεις καὶ οὕτω μετεδίετο πάλιν ὁ λοιμὸς. Οὕτως ἀναφέρεται ὅτι ἐν κηρλανγκίτζι (πολεμικὸν πλοῖον) τῆς Πύλης ἐλθὼν εἰς Χανιά κατὰ τὸ 1796 μετέδωκε πανώλη ἐκ τῶν πλέον μεταδοτικῶν καὶ θανατηφόρων, ἡ ὁποία ἐντὸς δύο ἐτῶν διέδραμεν ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἤρπασε τὸ ἐν τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ διαρκέσασα ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Περὶ τῆς πανώλους ταύτης τῆς καταστρεπτικῆς σφύζεται παρὰ τοῖς πρεσβυτέροις ἢ παραδόσις ὅτι τὸ Κάστρον ἤρημώθη, ἄλλων μὲν ἀποθανόντων ἕξ αὐτῆς, τῶν δὲ λοιπῶν τραπέντων εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ βουνά, καὶ ὅτι οἱ δρόμοι τῆς πόλεως ἐχορτάρισαν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐφύτρωσαν

¹ Olivier, Voyage dans l'Empire Ottoman Paris, 9 an. II. 364 - 5.

² Raulin, Description phys. de l'île de Grète, Paris 1869 I 202, 266 - 9.

καρπουζιές. Είναι αυτή η άκουσμένη Μαύρη Πανώγλα και μέχρι σήμερα.

Άλλη επιδημία αναφέρεται κατά το 1822 - 3 μεταδοθεῖσα ἀπὸ τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν τὸν ἐλθόντα εἰς τὴν νῆσον πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, αὐτὴ δὲ ἐθέρισεν ἰδίως τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν τῶν Χανίων, ὅστις ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις τῆς νήσου.

Τὸ παρεκκλήσιον ὄθεν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου καὶ ἡ ἐπιγραφή πρέπει πιθανώτατα νὰ χρονολογηθῶσιν κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ τῆς μεγάλης ἐπιδημίας εὐθὺς μετὰ τὴν λώφησιν τῆς νόσου περὶ τὸ 1800, τῇ συνεισφορᾷ τοῦ ρουφετίου τῶν σαπουντζήδων τῆς πόλεως. Είναι δὲ μαρτυρημένον ὅτι ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος εἰσῆχθη εἰς τὴν νῆσον καὶ ἠὺδοκίμησε περὶ τὰ μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνος εἰς τὰς πόλεις Ἡράκλειον καὶ Χανιά, ὅπου ἐδίδαξαν αὐτὴν πρῶτοι οἱ Γάλλοι ἐκ τῆς Προβιγκίας¹. Ἀπὸ τοῦ 1751 ἀναφέρεται εἰς τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ (μητροπόλεως Κρήτης) τὸ ἐσινάφι τῶν σαπουντζιδων², καὶ οἰκογενειακὸν δὲ ὄνομα Σαπουντζῆς ἀπὸ τότε ἀναγράφεται συχνὰ εἰς τὰ παλαιότερα ἔγγραφα καὶ διατηρεῖται καὶ μέχρι σήμερα.

Ἐν Ἡρακλείῳ κατ' Ἀπρίλιον 1927.

ΣΤΕΦ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

¹ Raulin, Αὐτόθι.

² Κρητικὸς Λαὸς, Ἡράκλειον 1909 σελ. 117.